

PRŮVODNÍ ZPRÁVA K VÝSLEDKU SPECIALIZOVANÁ MAPA S ODBORNÝM OBSAHEM

PŮVODNOST STROMŮ V KOMPOZICI ZÁMECKÉHO PARKU V LEDNICI

**Realizováno v rámci projektu „Metody a nástroje krajinářské architektury pro rozvoj
území“**

**Projekt Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity – NAKI
Identifikační kód projektu: DF11P01OVV019**

Mendelova univerzita v Brně, Zemědělská 1, 613 00 Brno
Zahradnická fakulta, 691 44 Lednice

prof. Ing. Miloš Pejchal, CSc.

Ing. Lukáš Štefl, Ph.D.

Mgr. Roman Pavlačka, Ph.D.

1. Cíl výsledku, naplnění plánovaného cíle dle projektu (specifikace odlišností)

Dřevinné vegetační prvky zásadním způsobem určují stabilitu a autenticitu kompozice většiny objektů zahradní a krajinářské architektury. Aby bylo možno s nimi koncepčně pracovat, je nutno předem znát jejich vlastnosti. Zjištění vybraných vlastností dřevinných vegetačních prvků (DVP) je předmětem konkrétního hodnocení dřevin. Pro potřeby památkové péče je jedním z výstupů projektu DF11P01OVV019 komplexní „Metodika hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče“.

Tato metodika přináší do péče o památky zahradní a krajinářské architektury – kromě jiného – metodický návod pro hodnocení autenticity DVP těchto objektů, nebo jejich částí. Specifikem – podmíněným biologickou podstatou těchto prvků – je to, že jejich autenticita má dva aspekty: (1) původnost (originálnost) substance, (2) schopnost nést princip obsažený v původní (originální) substanci (viz kapitola 2.2).

V souladu s dílčím cílem 1.4.2 předmětného projektu: „Vypracování metody pro inventarizaci, klasifikaci a pasportizaci vegetačních prvků“ a v návaznosti na výše uvedenou metodiku předkládají autoři/řešitelé soubor specializovaných map s odborným obsahem, které mají za cíl prověřit doporučené postupy, pokud jde o první aspekt autenticity – původnost (originálnost) substance, označený jako „původnost dřevin v kompozici“.

Dílčím cíle bylo zpracovat pro Zámecký park v Lednici – památku UNESCO – dokument, který by vyhodnotil původnost dřevin v kompozici, vztahený k vybrané etapě vývoje objektu. Její stanovení představuje syntézu vybraných bodových a plošných informací, které byly interpretovány prostřednictvím geografického informačního systému (GIS).

2. Vlastní popis výsledku

2.1 Problematika

Metodika inventarizace dřevin pro potřeby zahradní a krajinářské architektury byla v České republice poprvé publikována před více než 40 roky (MACHOVEC, 1970, 1976, 1982). Díky tomuto počínu je praxe v této oblasti relativně jednotná. To je přinejmenším v rámci střední Evropy ojedinělé. Tato metodika se běžně využívala i v památkách zahradní a krajinářské architektury, její součástí však nebylo hodnocení záměrně zaměřené na autenticitu dřevin, přestože k tomu potřebný údaj – stáří hodnocených dřevin – se při inventarizacích obvykle stanovoval; obdobná situace byla i v okolních zemích. Výjimkou je metodika vytvořená v Německu (JORDAN, 1985; JORDAN a MEYER, 1991), jejíž součástí je záměrné stanovování autenticity (historické hodnoty) dřevin; tato metodika se však nestala obecně používanou.

Koncem minulého století se na Zahradnické fakultě v Lednici začaly ověřovat možnosti hodnocení a vyjadřování autenticity dřevin, prakticky především v semestrálních studentských pracích, zaměřených na obnovu dřevinných vegetačních prvků v Zámeckém parku v Lednici. Do širšího povědomí odborné veřejnosti to však neproniklo.

2.2 Popis metody

Specifikem dřevin – jako kompozičního prvku – je především jejich velká proměnlivost během života a jeho omezená délka. Z tohoto důvodu nemůže být originální substance (rostliny z doby založení či vybrané vývojové etapy objektu) základním předpokladem jejich památkové podstaty. Tím je zachování principu, obsaženého v této originální substanci; zmíněný princip může být naplňován stále novými generacemi rostlin. Tato skutečnost však nepopírá hodnotu originální substance! Autenticita DVP má proto dva aspekty: (1) původnost (originálnost) substance, nazývaná jako „původnost dřevin v kompozici“ a (2) schopnost nést princip obsažený v původní (originální) substanci, označený jako „historická vhodnost dřevin“.

Na modelovém objektu Zámecký park v Lednici byla ověřena metodika hodnocení autenticity DVP v památkách zahradní a krajinářské architektury. Složitost postupu spočívá, mimo jiné, v prostorové složitosti (komplikovanosti) parku jako takového a v rozsahu hodnocených dat. Výsledná interpretace vychází z následujících metodických kroků:

(1) Vymezení předmětu hodnocení.

Tento soubor specializovaných map s odborným obsahem je zaměřen na vyjádření prvního aspektu autenticity – původnosti dřevin v kompozici.

Tímto atributem se posuzuje originálnost (původnost) substance a z ní vyplývající „hodnota stáří“, tedy fyzická existence DVP od zvoleného období v minulosti do současnosti. Toto období, ke kterému se původnost vztahuje, se stanoví na základě analýzy historického vývoje kompozice objektu či jeho části.

(2) Vymezení hranic kompozičních skupin.

Byly převzaty z práce ŠIMEK a kol. (2003).

Celkem bylo vymezeno 117 kompozičních skupin, 103 z nich bylo předmětem hodnocení. 14 kompozičních skupin nebylo hodnoceno – plochy beze stromů, nebo zapojené porosty lesního charakteru.

(3) Vymezení vývojových etap objektu, relevantních pro jeho stávající dřeviny, stanovení období, ke kterému je vztahována původnost dřevin v kompozici a vymezení hodnocených dřevin.

Na základě analýzy historického vývoje objektu a zhodnocení dostupnosti a věrohodnosti dat o dřevinách bylo vymezeno 8 vývojových etap objektu – blíže viz bod (4).

Za období, ke kterému je vztahována původnost dřevin v kompozici, byly vybrány všechny vývojové etapy objektu do roku 1945. Do hodnocení byly zahrnuty jen stromy, ne keře a tvarované DVP.

Hlavním pramenem byla práce ŠIMEK a kol. (2003).

(4) Zařazení hodnocených stromů do jednotlivých vývojových etap objektu.

Stávající stromy byly zařazeny do následujících osmi vývojových etap objektu, respektive věkových kategorií stromů, vyjadřovaných v rocích:

I. 210 a více let

II. 210 - 160

III. 160 - 100

IV. 100 - 70

V. 70 - 55

VI. 55 - 35

VII. 35 - 3

VIII. 3 - 1

Jednotlivé kategorie jsou v mapě odlišeny barevně. Kategorie do roku 1945 (I. – IV.), „dřeviny původní v kompozici“, jsou tvarem značky odlišeny od kategorií po roce 1945 (V. – VIII.), „dřevin nepůvodních v kompozici“.

Původnost dřevin v rámci jednotlivých kompozičních skupin byla dle zastoupení kategorie I. – IV. následně vyhodnocena dle klasifikační stupnice:

1	velmi vysoká	91-100%
2	vysoká	64-90%
3	přibližně poloviční	37-63%
4	nízká	10-36%
5	velmi nízká	0-9%

Zařazení kompozičních jednotek do jednotlivých klasifikačních stupňů je v mapě vyjádřeno odlišnými barvami.

Jako podklad byly použity práce:

- PEJCHAL a ŠIMEK (1996).
- ŠIMEK a kol. (2009).
- Následně bylo hodnocení jednotlivých stromů aktualizováno doplňkovým terénním průzkumem (probíhajícím v roce 2013 a 2014).

2.3 Popis dosažených původních výsledků výzkumu a vývoje získaných na podkladě výzkumu určitého území

Určení původnosti dřevin, vztažené ke zvolené vývojové etapě, je v modelovém objektu „Zámecký park v Lednici“:

- významnou součástí (jedním ze dvou aspektů) hodnocení jejich autenticity, vyjadřující míru originality (původnosti) substance a z ní vyplývající „hodnotu stáří“; v daném objektu je současně i nejuhodnějším podkladem pro stanovení druhého aspektu autenticity, vyjadřujícího schopnost nést princip obsažený v originální substanci;
- zdroj upřesňující či potvrzující informace o kompozici a jejích proměnách během existence objektu;
- doplňkový údaj pro posouzení aktuálnosti obnovy posuzovaného celku/území.

(1) Hodnocení původnosti dřevin v kompozici vychází ze zařazení 9 983 stromů modelového objektu do jeho osmi vývojových etap, respektive věkových kategorií stromů a z vymezení vývojových etap objektu, označených jako původní. Jako podklad pro to byly použity práce:

- PEJCHAL a ŠIMEK (1996).
- ŠIMEK a kol. (2003).
- ŠIMEK a kol. (2009).
- Následně byla uskutečněna revize doplňkovým terénním průzkumem.
- Grafická ukázka aktualizovaných podkladových dat tvoří přílohu tohoto dokumentu (konkrétně: ukázka podkladových dat: inventarizace jednotlivých stromů.pdf).
- Data v souboru: Nmap-databaze stromu.xls.

(2) V modelovém objektu bylo vymezeno 117 kompozičních skupin, 103 z nich bylo předmětem hodnocení. 14 kompozičních skupin nebylo hodnoceno – plochy beze stromů, nebo zapojené porosty lesního charakteru.

(3) Na základě podílu stromů pocházejících z vývojových etap objektu označených jako původní, byla pětibodovou klasifikační stupnicí zhodnocena původnost stromů v každé kompoziční skupině. Data pro toto posouzení jsou v souboru:

- Nmap-databaze kompozicnich skupin.xls.

(4) Výsledný přehled hodnocení původnosti dřevin v kompozici

Původnost stromů v rámci celého objektu:

Kategorie	Věk (roky)	Počet stromů	%	Původnost	Počet stromů	%
I.	210 - a více	39	0,4	Stromy původní	3471	34,8
II.	210 - 160	436	4,4			
III.	160 - 100	1626	16,3			
IV.	100 - 70	1370	13,7			
V.	70 - 55	1335	13,4	Stromy nepůvodní	6304	63,1
VI.	55 - 35	2588	25,9			
VII.	35 - 3	1324	13,3			
VIII.	3 - 1	1057	10,6			
neh.	nehodnoceno	208	2,1			
Celkem		9983	100			

Původnost stromů v kompozičních skupinách:

Původnost kompozičních skupin stromů			Výsledky	
Označení	Původnost kompoziční skupiny	Zastoupení stromů původních (%)	Počet kompozičních skupin	(%)
1	velmi vysoká	91-100	0	0
2	vysoká	64-90	11	11
3	přibližně poloviční	37-63	40	39
4	nízká	10-36	46	45
5	velmi nízká	0-9	6	6
Celkem			103	100

(5) Získané údaje jsou zobrazeny v mapě „Původnost stromů v kompozici zámeckého parku v Lednici“ (čísla výkresů 1/1 až 1/16). Data v souboru:

- Nmap-puvodnost stromu.pdf.

3. Návrh využití výsledku

Využití výsledku – mapy s odborným obsahem je zacíleno do dvou oblastí:

(1) Management objektu (správce modelového objektu):

- pro plánování priorit pěstebních zásahů a obnov,
- výchozí podklad pro zdůvodnění a přípravu dlouhodobějších zásahů včetně získání mimorozpočtových finančních prostředků.

(2) Památková péče:

- zdroj upřesňující či potvrzující informace o kompozici a jejích proměnách během existence objektu,
- posuzování záměrů v památce zahradního umění, památce UNESCO,
- harmonizace zájmů ochrany přírody (území je v několika ochranných režimech) a památkové péče,
- obecně: metodické postupy uplatnitelné v dalších památkách zahradního umění.

4. Seznam publikací, které předcházely výsledku Specializovaná mapa s odborným obsahem a byly publikovány (pokud existují), případně výstupy z originální práce.

4.1 Seznam použité související literatury

- BRATNER, W., 2002: Lebendige Substanz – Bild und Original in der Gartendenkmalpflege [online]. *kunsttexte.de*, No. 2, p. 1–5. [cit. 2008-8-20]. <<http://www.kunsttexte.de/download/denk/bratner.PDF>>.
- CANTACUZINO, S., 1997: Symposium „The Heritage and Social Changes“. [online]. *ICOMOS News*, 7, No. 1, p. 19–25. [cit. 2009-11-02]. <<http://www.international.icomos.org/newsicomos/news1991/1997-7-1.pdf>>.
- HAJÓS, G., 2004: Gartendenkmalpflegerische Prinzipien und Erfahrungen im UNESCO Weltdenkmal Schönbrunn. *Die Gartenkunst*, 16, No. 1, p. 103–112.
- HAJÓS, G., 2006: Der historische Garten – Ein Ort des Wandels oder ein Ort der Erinnerung?: gefährliche Perspektiven für die Denkmalpflege. *Die Gartenkunst*, 18, No. 2, p. 385–394.
- HAJÓS, G., 2007: „Rekonstruktion“ in der Gartendenkmalpflege, eine Problemstellung. In *Rekonstruktion in der Gartendenkmalpflege*. Hannover: Zentrum für Gartenkunst und Landschaftsarchitektur (CGL), Leibniz Universität Hannover, p. 18–25.
- HENNEBO, D. a W. HANSMANN, 1985: *Gartendenkmalpflege: Grundlagen der Erhaltung historischer Gärten und Grünanlagen*. Stuttgart: Eugen Ulmer, 393 p. ISBN 3-8001-5046-8.
- HORYNA, M., 2007: Co vlastně lze rekonstruovat? In *Obnova památek 2007: rekonstrukce nebo konzervace?* 1. ed. Praha: STUDIO AXIS, spol. s r.o., p. 6–7. ISBN 978-80-239-9005-8.
- JONG, E. A. de, SCHMIDT, E. and SIGEL, B., 2006: *Der Garten – ein Ort des Wandels: Perspektiven für die Denkmalpflege*. Zürich: Institut für Denkmalpflege an der ETH. (Veröffentlichungen des Instituts für Denkmalpflege an der ETH Zürich 26). 280 p. ISBN 3728130338.
- JORDAN, P., 1985: Zur Behandlung von Gehölzbeständen in historischen Freiräumen. In: *Gartendenkmalpflege*. Stuttgart: Ulmer, p. 254–281.
- JORDAN, P. and MEYER, C., 1991: Methoden der Baumbestandsentwicklung, dargestellt am Beispiel von Parkpflegewerken. In: *Osnabrücker Baumpflegetage 1991*. Osnabrück: NWA, p. 3.1–3.31.

- KROUPA, P., 2001: Základní principy památkové péče? (Detektivní pátrání). *Zprávy památkové péče*, 61, No. 10, p. 301–313.
- KROUPA, P., 2004: Čas a autenticita památky. *Zprávy památkové péče*, 64, No. 5, p. 431–442.
- LAIRD, M., 1994: "Conjectural Replanting": Leitlinien zur Wiederbepflanzung historischer Gärten aufgrund von Analogieschlüssen. *Die Gartenkunst*, 6, No. 2, p. 320–343.
- LÍBAL, D., 1996: Problém autenticity sídelních souborů. *Klub za starou Prahu*, No. 1, p. 4–11.
- MACHOVEC, J., 1970: Inventarizace dřevin. In: KAVKA, B. et al. *Krajinářské sadovnictví*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, s. 478–480.
- MACHOVEC, J., 1976: Inventarizace parkových porostů a jejich hodnocení. In: *Rocznik dendrologiczny*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 29: s. 57–63. ISSN 0860-2646.
- MACHOVEC, J., 1982: *Sadovnická dendrologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- POLÁKOVÁ, J. (Ed.), 2007: *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. 1. Ed. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště. 235 p. ISBN 978-80-87104-14-9.
- RÜSCH, E., 2003: Das Denkmal zwischen Originalsubstanz und immateriellen Werten. Ein Vorschlag für die Praktische Denkmalpflege. [online]. *kunsttexte.de*, No. 1, p. 1 – 9. [cit. 2008-8-20]. <<http://www.kunsttexte.de/download/denk/sym-ruesch-v.pdf>>.
- SCHMIDT, E., 2008: „Es bleibt alles anders. Es wird alles wieder, wie es früher niemals war.“ *Die Gartenkunst*, No. 1, p. 225 – 227.
- SOLARŘ, M., 2004: Omítky z hlediska péče o stavební památky : úvod do problematiky. In *Obnova památek 2004 – omítky*. Praha : Studio Axis. 9 s. [cit. 2009-11-02]. <<http://www.studioaxis.cz/images/pamatky/solarmilos.doc>>.
- SOLARŘ, M., 2007: K otázce restaurování v památkové péči. In *Restaurování a ochrana uměleckých děl : restaurování restaurovaného : konference Sdružení pro ochranu památek Arte-fakt v Litomyšli*, p. 5 – 7. [cit. 2009-11-02]. <http://www.arte-fakt.cz/dokumenty/II.konf/prispevky/01_Solar.pdf>.
- ŠIMEK, P. a kol., 2003: *Projekt obnovy zámeckého parku v Lednici na Moravě – Návrhová část*. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zahradnická fakulta v Lednici.
- ŠIMEK, P. a kol., 2009: *Regenerace a obnova vegetačních prvků v lednickém parku*. Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zahradnická fakulta v Lednici.
- ŠTULC, J., 2001: Autenticita památky a problém její rekonstrukce. *Zprávy památkové péče*, 61, No. 8, p. 242 – 247.
- ŠTULC, J., 2005: Památková obnova v oscilaci mezi dominantní rolí architektů a historiků umění. *Bulletin : Umělecko historická společnost v Českých zemích*, No. 2, p. 5 – 8. [cit. 2009-11-02]. <http://www.dejinyumeni.cz/bulletin/UHS_2_2005.pdf>.
- ŠTULC, J., 2007: Rekonstrukce ve vztahu k autenticitě památky - oprávněnost a rizika. In *Obnova památek 2007 : rekonstrukce nebo konzervace?* 1. Ed. Praha: Studio AXIS, spol. s r.o., p. 37 - 44. ISBN 978-80-239-9005-8.
- TOMASZEWSKI, A., 2004: Im Blumengarten der Denkmalpflege. In ROHDE, M, et SCHOMANN, R. (Hrsg.). *Historische Gärten heute*. Leipzig: Edition Leipzig, p. 292-295. ISBN 3-361-00567-1.
- WIMMER, C. A., 2007: Das Kreative in der Denkmalpflege. *Die Gartenkunst*, 19, No. 2, p. 363 – 373.

4.2 Seznam publikací, které předcházely výsledku Specializovaná mapa s odborným obsahem a byly publikovány

- PEJCHAL, M., 1995: Sortiment dřevin v památkách zahradní architektury. In *Městské historické parky*, Olomouc: Památkový ústav v Olomouci, s. 65 - 70.
- PEJCHAL, M., 2005: Rostliny a čas v zahradní a krajinářské architektuře. In *Čas v životě, zahradě, krajině*. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, s. 17-21. ISBN 80-902910-9-0.

- PEJCHAL, M., 2007: Staré stromy v zahradní a krajinářské architektuře – radost i starost. In *Strom pro život – život pro strom V*. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, s. 7 - 12. ISBN 978-80-86950-02-0.
- PEJCHAL, M., 2008: Specifika rostlinných prvků v péči o památky zahradního umění. In *Trendy a tradice 2008 : Lednice 15. – 16. září 2008*. Lednice: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, s. 77 – 84. ISBN 978-80-7399-510-2.
- PEJCHAL, M., 2011: Plant components and authenticity of landscape architecture monuments. In *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, vol. LIX, no. 6, p. 389 – 399.
- PEJCHAL, M., 2011: Creativity in Care of Landscape Architecture Monuments. In SUPUKA, J., BIHUŇOVÁ, M. (Editors). *Settlement-Park-Landscape V.: Revitalisation of Green Urban Open Spaces with Consideration to Changing Environment*. 1. Edition. Nitra: Slovak University of Agriculture in Nitra, p. 227 – 239. ISBN 978-80-552-0540-3.
- PEJCHAL, M. a P. KREJČIŘÍK, 2013: Instandhaltung und Instandsetzung von Gehölzelementen im Schlosspark in Lednice. In *Strategien der Gehölzverwendung im Landschaftsgarten*. Regensburg: Stadt Regensburg, Gartenamt, s. 33-40.
- PEJCHAL, M. a P. ŠIMEK, 1996: *Vyhodnocení dendrologického potenciálu v zámeckém parku v Lednici na Moravě*. Lednice na Moravě : Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, Zahradnická fakulta v Lednici, Ústav biotechniky zeleně.
- PEJCHAL, M. a P. ŠIMEK, 1997: Vyhodnocení potenciálu dřevin zámeckého parku v Lednici na Moravě. In *Krajinné dědictví : mezinárodní symposium ICOMOS-IFLA 1997*. Praha : Český národní komitét ICOMOS, Mezinárodní výbor pro historické zahrady a krajinu ICOMOS/IFLA, s. 94-101.
- PEJCHAL, M. and P. ŠIMEK., 2012: Evaluation of potential of woody species vegetation components in objects of landscapearchitecture. In: *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, LX, No. 8, p. 199–204.
- PEJCHAL, M. a P. ŠIMEK, 2012: *Hodnocení dřevin pro potřeby památkové péče : koncept pro připomínkování odbornou veřejností*. Lednice: Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta. 60 s.

5. Přílohy

5.1 Datové přílohy

Jsou odevzdány na CD s tímto obsahem:

(1) Elektronické verze Specializované mapy s odborným obsahem ve formátu *.pdf. Název souboru:

- Nmap-puvodnost stromu.pdf.

(2) Elektronické verze Specializované mapy s odborným obsahem – v „plně funkčním formátu“ ve složce Nmap-puvodnost stromu:

- Nmap-puvodnost stromu.mxd.

(3) Databáze zjištěných informací

3.1 Databáze stromů:

- Nmap-databaze stromu.xls,
- Nmap-databaze stromu.pdf.

3.2 Databáze kompozičních skupin:

- Nmap-databaze kompozicnich skupin.xls,
- Nmap-databaze kompozicnich skupin.pdf.

(4) Text průvodní zprávy:

- Průvodní zprava – Nmap-puvodnoststromu.doc,
- Průvodní zprava – Nmap-puvodnoststromu.pdf.

5.2 Tiskové přílohy

- „Původnost stromů v kompozici zámeckého parku v Lednici“ (čísla výkresů 1/1 až 1/16),
- ukázka struktury dat: databáze stromů,
- ukázka struktury dat: databáze kompozičních skupin,
- ukázka podkladových dat: inventarizace jednotlivých stromů.